

Oud-Utrecht

Aan:
Burgemeester en wethouders van de gemeente Utrecht
Ontwikkelorganisatie Ruimte
Postbus 16200
3500 CE Utrecht
E-mail parkdewatertoren@utrecht.nl

Van:
Historische Vereniging Oud-Utrecht
t.a.v. Hansje Amelink, secretaris bestuur
P. Breughelstraat 8
3583 SK Utrecht
E-mail: bestuur@oud-utrecht.nl
Opsteller: Pieter Buisman /
Commissie Cultureel Erfgoed

Utrecht, 11 juli 2024

Betreft: Reactie concept IPvE en concept FO Park De Watertoren

Geachte college,

De Historische Vereniging Oud-Utrecht (in het vervolg Oud-Utrecht) heeft met belangstelling kennisgenomen van de concepten van het Integraal Programma van Eisen (IPvE) en het Functioneel Ontwerp (FO) voor de herinrichting van een deel van Park De Watertoren. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om op het concept-IPvE en concept-FO te reageren.

Oud-Utrecht zet zich in voor het cultuurhistorisch erfgoed. Overvecht is een relatief jonge wijk met een directe omgeving waarin vele eeuwen aan ontwikkeling van landschap en bebouwing zichtbaar en beleefbaar zijn. In Overvecht zelf is dit verleden bij de aanleg van de wijk onder een laag zand en het autonome ontwerp van de wijk verdwenen. Een uitzondering daarop vormt de watertoren. Deze watertoren is niet alleen behouden als monumentaal gebouw op zich, maar is tot centraal punt gemaakt van het ontwerp van het park en dit deel van de wijk, en heeft zo een nieuwe betekenis gekregen. De watertoren en het park vormen een bijzondere en ook uitzonderlijke schakel tussen Overvecht en de tijd vóór Overvecht. Daarnaast vormt de watertoren mede door het ontwerp van het park een belangrijk herkennings- en oriëntatiepunt in de wijk en een drager van de identiteit van de wijk.

In de loop der jaren is door de ontwikkeling van de begroeiing, incidentele herinrichtingen en inbreuken door bebouwing de oorspronkelijke kwaliteit van het park aangetast. Met de herinrichting van een deel van het park wil de gemeente deze kwaliteit herstellen. Het betreft dan vooral het herstel en het behoud van de openheid en doorzichten en van de zichtlijnen op de watertoren, naast uiteraard de verbetering van de (technische) inrichting.

Oud-Utrecht spreekt zijn waardering uit voor deze uitgangspunten en hoopt dat deze doorwerken in toekomstige ontwikkelingen in en om het park, met name in de plannen met de watertoren, maar ook in plannen met de omliggende bebouwing en het openbaar gebied.

Helaas wordt aan de cultuurhistorische waarde van het park en van het gebied in het IPvE maar weinig aandacht besteed. Naast een korte historische terugblik is onder 'Doelen en ambities' alleen paragraaf 3.2 gewijd aan de bijzondere cultuurhistorische waarde:

'Het project moet ervoor zorgen dat het park met haar waterpartijen, open ruimten en besloten (coulisse) randen en de watertoren weer een samenhangend geheel vormen. Door zichtlijnen tussen de watertoren, open ruimten en waterpartijen te herstellen ontstaat deze samenhang.'

Deze tekst is wel heel summier. Om zowel bij de voorgestelde herinrichting als bij toekomstige ontwikkelingen de kwaliteiten van watertoren en park te borgen en te versterken is een gedegen analyse en waardering van het ontwerp van het park, de omgeving en de onderliggende geschiedenis nodig. Deze ontbreken in het voorliggende IPvE en FO. Dat is jammer. Ook bij de ontwerp-omgevingsvisie hebben wij een analyse en visie op de cultuurhistorische gemist. In onze reactie op de ontwerp-omgevingsvisie Overvecht gaven wij al aan:

'Oud-Utrecht vindt het ontbreken van een heldere visie op het behouden, benutten en beleven van de cultuurhistorische waarden van Overvecht niet alleen een gemis, maar ook een gemiste kans als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen en als factor voor verbinding en identiteit.'

Een gemiste kans ook omdat er veel informatie beschikbaar is, onder andere in het milieueffectenrapport bij de ontwerp-omgevingsvisie en in de toelichting bij het bestemmingsplan 'Watertoren en horecapaviljoen Overvecht'

Oud-Utrecht ziet dan ook graag dat het IPvE en het FO daarop worden aangevuld en versterkt en dat de informatie en waardering die daaruit voorkomt benut wordt in de huidige en toekomstige voorstellen voor herinrichting van park en omgeving.

Daarbij dienen drie lagen aan de orde te komen:

1. Watertoren als monument
2. Het ontwerp van het park en de relatie met de omgeving.
3. Het verborgen verleden

Ad 1. De watertoren als monument

De watertoren is rijksmonument en als zodanig beschermd. Hij vormt het focuspunt van het park en een landmark in de omgeving. Belangrijk daarvoor zijn de zichtlijnen uit verschillende hoeken van het park en de wijk, in het bijzonder de zichtlijnen over de waterpartijen. Dat met de herinrichting van het park een deel van deze kwaliteiten wordt hersteld ondersteunen wij van harte. In het IPvE en FO is echter niet zichtbaar gemaakt hoe deze zichtlijnen en verbindingen met de omgeving worden hersteld en voor de toekomst geborgd. Wij zien dat graag in het IPvE en FO expliciet opgenomen. In zijn directe omgeving staat de watertoren er echter wat verloren bij. Er is geen relatie tussen de toren en de inrichting van de directe omgeving (groen-, paden- en wegenstructuur). De monumentale toegang is op niets gericht. Deze verliest daardoor aan kwaliteit en betekenis. Oorspronkelijk was deze ingang gericht op de Anthoniedijk, maar deze eeuwenoude dijk is bij de realisering van Overvecht uit het landschap verdwenen. Oud-Utrecht stelt voor ook op dit lage schaalniveau de verbinding tussen toren en directe omgeving te herstellen. Dit kan door de monumentale ingang in de plannen voor herbestemming van de watertoren weer de functie 'toegang' te geven en de directe omgeving daarop in te richten, bijvoorbeeld door herstel van (het verloop van) de Antoniedijk en daarmee van de oorspronkelijke ontsluiting (zie Ad 3.).

Ad 2. Het ontwerp van het park en de relatie met de omgeving

Het park ontleent zijn naam, opzet en kwaliteit aan de watertoren, maar heeft ook waarde van zichzelf. Het park is ontworpen op basis van dezelfde ontwerpprincipes als de wijk: een open structuur met strakke loodrecht op elkaar staande lijnen. In de huidige tijd worden er andere eisen aan groen en water gesteld, met name vanuit ecologische waarden. Dat is onder meer van invloed op de aard van de beplanting en de inrichting van de oevers. Oud-Utrecht pleit ervoor bij de herinrichting deze nieuwe elementen zodanig in te passen dat de wezenskenmerken van het oorspronkelijke parkontwerp worden behouden en zo mogelijk versterkt en dit in het FO en vervolgens VO en DO expliciet te maken.

Ad 3. Het verborgen verleden

Op de watertoren na is in Overvecht vrijwel alles van vóór 1965 uit het beeld verdwenen. Eeuwen geschiedenis liggen verborgen onder een laag van pas 60 jaar oud. Utrecht heeft een mooie traditie om op allerlei manieren het verborgen verleden in het heden zichtbaar, voelbaar en beleefbaar te maken. Oud-Utrecht pleit ervoor ook in Park De Watertoren dat verleden weer op te halen. In de eerste plaats denken wij daarbij aan de Anthoniedijk. Herstel van (het verloop van) de dijk kan de watertoren weer zijn oorspronkelijk oriëntatie en ontsluiting teruggeven, waarmee ook de monumentale ingang vanuit de omgeving weer betekenis krijgt (en ook echt weer ingang moet worden bij de herbestemming van de toren).

Dit herstel van (het verloop van) de Anthoniedijk zou ook elders in Overvecht zijn voortzetting kunnen krijgen en in noordelijke richting weer verbonden kunnen worden met de Sint-Anthoniek/Kanonsdijk in het Noorderpark. Voor wandelaars en fietsers zou zo een nieuwe verbinding door en naar de wijk kunnen ontstaan. Ook het park wordt daardoor met een groter deel van de wijk en de omgeving verbonden, waarbij de voorgenomen herbestemming van en de horeca bij de watertoren een attractiepunt kan vormen (naast de andere voorzieningen in het park).

Een ander element uit de 'prehistorische' onderlaag van Overvecht is de structuur van lange, rechtlijnige kavels. Een suggestie die Oud-Utrecht wil doen is met het herstel van (het verloop van) de Anthoniedijk ook de oude kavelstructuur op een of andere wijze weer herkenbaar te maken. Mogelijk vallen hiermee combinaties te maken met de verhoging en verrijking van de ecologische kwaliteiten.

Samenvattend

Oud-Utrecht waardeert het zeer dat met de voorgenomen herinrichting van een deel van Park De Watertoren de oorspronkelijke waarden van een open structuur en zichtlijnen op de watertoren worden hersteld.

Oud-Utrecht ziet graag dat deze waarden in het IPvE en FO en daaropvolgende uitwerkingen expliciet worden opgenomen en voor de toekomst worden geborgd.

Oud-Utrecht ziet graag dat meer en explicieter gebruik gemaakt wordt van de analyses en waarderings die voor het park zijn opgesteld en deze ook worden benut om de herinrichting en verdere planontwikkeling m.b.t. watertoren, park en omgeving te versterken en te verrijken.

Oud-Utrecht geeft daartoe graag een aantal suggesties mee:

- Herstel van (het verloop van) de Anthoniedijk
- Met dat herstel de watertoren weer zijn oorspronkelijke ontsluiting en oriëntatie teruggeven
- Dit herstel voortzetten in Overvecht en naar het Noorderpark waardoor niet alleen een cultuurhistorisch element weer zichtbaar en beleefbaar wordt, maar ook benutbaar als route en verbinding tussen park, de wijk en de omgeving.
- Zichtbaar en beleefbaar maken van de vóór-Overvechtse kavelstructuur in combinatie met versterking en verrijking van de ecologische kwaliteit.

Tot slot bieden deze suggesties en de voorgenomen herinrichting mooie aanknopingspunten om bewoners en initiatiefnemers actief bij de planvorming, de uitvoering en het beheer te betrekken.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Dick de Jong', with a long, sweeping flourish extending to the right.

Dick de Jong,
voorzitter